

А.М. ТУРИЛО, А.А. ТУРИЛО, доктори екон. наук, професори,
Р.В. КОРОЛЕНКО, канд. екон. наук, доц.
Криворізький національний університет

ІННОВАТИКА: СУТНІСТЬ І ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ

Мета. Метою даної роботи є дослідження, розкриття й удосконалення сутності категорії «інноватика». Уточнення понятійно-категорійного апарату відносно базових аспектів науки інноватики.

Методи дослідження. В процесі дослідження для змістовного розкриття сутності проблеми використано методи наукової абстракції, комплексного аналізу і синтезу, структурно-декомпозиційності, логіки й узагальнення результатів попередніх досліджень, причинно-наслідкового зв'язку, змістовно-порівняльний, науково-аналітичний.

Наукова новизна. Обґрунтовано і сформульовано базові постулати, що розкривають характерні особливості інноватики. Розглянуті і представлені науково-методичні підходи до уточнення сутності таких категорій як «інноваційна діяльність», «інноваційний процес». Удосконалено підходи до тлумачення інноватики з позиції теорії, методології, методичності та предметності.

Надано удосконалення трактування мети, об'єкту і предмету інноватики. Запропоновано з методико-прикладних позицій підхід до визначення категорії «інноватика».

Практична значимість. Представлений матеріал конкретизує зміст, підвищує науковий рівень і можливості обґрунтованого використання розглянутих у роботі термінів і категорій.

У роботі уточнено зміст категорій «інноваційна діяльність», «інноваційний процес», «об'єкт інноватики», «предмет інноватики», «мета інноватики», «інноватика».

Результати. Представлено базові постулати, що методично розкривають характерні риси інноватики і є підґрунтям для обґрунтованості прийняття ефективних практичних рішень щодо формування і впровадження інновацій в усіх сферах і у всіх видах діяльності суспільства і людини.

Визначено і рекомендовано для використання удосконалені за змістом базові категорії і поняття інноватики.

Автори роботи дослідили і визначили з методико-прикладних позицій базові постулати, що комплексно розкривають суспільно-економічну сутність інноватики.

Уточнено з практичних позицій сутність категорій «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес», які можуть бути використані на рівні вищих навчальних закладів при викладанні відповідних дисциплін та в системі менеджменту підприємств.

Надано предметне тлумачення щодо мети, об'єкту і предмету інноватики.

Ключові слова: інноватика, мета, предмет, об'єкт, інноваційна діяльність, інноваційний процес.

doi: 10.31721/2306-5451-2023-1-57-99-103

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Інноватика як наука і науково-практична категорія до теперішнього часу недостатньо повно досліджені. Окремі аспекти інноватики потребують свого змістовного і термінологічного уточнення та удосконалення.

Аналіз досліджень і публікацій. Існуюча наукова, економічна і навчальна література, в якій досліджуються і розглядаються питання інновацій, інноваційності, науково-методологічних підходів щодо забезпечення інноваційної діяльності на різних рівнях господарювання, формування і визначення сутності інноватики достатньо ґрунтовно розкривають сутність даних понять і процесів [1-11 та ін.].

Разом з тим, на наш погляд, ряд важливих елементів і підходів до розкриття сутності інноватики потребують свого уточнення і удосконалення.

Постановка задачі. Комплексний підхід до дослідження сутності науково-практичної категорії «інноватика».

Викладення матеріалу та результати. Ринкова модель господарювання, конкуренція між суб'єктами господарювання вимагають від них комплексних і ґрунтовних пошуків щодо свого ринкового існування.

Якщо ж питання стоїть відносно формування стратегії розвитку суб'єкта господарювання, бажання поточного отримання значних величин продажів і прибутку, розширення ринкового сегменту, забезпечення зростання гудвілу суб'єкта господарювання, то такі завдання і цілі вимагають від менеджменту ґрунтовних і якісних рішень.

І тут на перший план виходять інновації.

Інновації, їх розробка і впровадження в господарську діяльність суб'єктів підприємництва є дуже складною, відповідальною і значною мірою ризиковою операцією.

Як показує практика в багатьох випадках інновації того чи іншого виду і їх впровадження не виправдовують себе в більшій або меншій мірі. Іноді це пов'язано з самою інновацією (за їх якість, продуктивність тощо), іноді порушується баланс між суміжними технологічними операціями (робочими місцями, технологіями, структурними підрозділами), а іноді сам процес використання інновації не відповідає очікуванням тощо.

Саме за такої ситуації виникла наука «інноватика», як важливий чинник розуміння сутності інновації і обґрунтованості їх впровадження на всіх рівнях і у всіх сферах суспільного розвитку, зокрема це стосується і підприємницької діяльності.

Інноватика – це молода наука і далеко не всі питання в ній вирішені, і це логічно, бо процес вдосконалення є перманентною величиною для ринкової моделі господарювання.

Актуальність і значимість інноватики постійно зростає, це обов'язковий атрибут на шляху до забезпечення економічної безпеки і конкурентності.

Інноватика стала неодмінною навчальною дисципліною вищих навчальних закладів.

Така актуальність і значимість інноватики для наукової, практичної і навчальної діяльності визначає суспільну потребу в питаннях уточнення, удосконалення, як окремих аспектів, так і в цілому подальшого розвитку науки «інноватика».

У даній роботі представлено окремі авторські позиції по таким проблемам. Почнемо з головного, визначення категорії «інноватика».

У роботі [8] надано таке визначення інноватики. «Інноватика – це область знань, про сутність інноваційної діяльності, організацію та управління інноваційними процесами, які забезпечують трансформацію нових знань в затребувані суспільством нововведення як на комерційній і некомерційній основі».

«Інноватика – галузь знань, що охоплює питання методології й організації інноваційної діяльності» [4].

«Інноватика – це наука, що вивчає теоретичні аспекти нововведень, в тому числі процеси формування нововведень і їх поширення, фактори протидії нововведенням, методи стимулювання науково-технічного розвитку» [2].

Розглядаючи дані й інші аналогічні тлумачення інноватики [9, 11], а також інші проблеми, що розкриваються в них, бажаємо зазначити наступне.

У даних роботах в тлумаченнях і визначеннях категорії «інноватика» використовуються одночасно різні терміни, такі як «інноваційна діяльність», «інноваційний процес» і «нововведення». Вони є різними за своєю сутністю і це ускладнює розуміння категорії «інноватика».

У даних визначеннях категорії «інноватика» відсутнє використання терміну «інновація», який і є основою, першоджерелом походження назви даної категорії. Інновація суть інноватики. Вся інноватика «будується» навколо інновації.

У роботі [8] відмічається, що інноватика досліджує процес прогресивного розвитку соціально-економічного об'єкта.

Вважаємо, що: інноватика не тільки досліджує, а і є джерелом, умовою, чинником, засобом, практичним інструментом тощо; стосується і охоплює не тільки соціально-економічну сферу, а і всі інші сфери життєдіяльності суспільства (людини), як то організаційну, технічну, управлінську, інформаційну, морально-духовну тощо.

Представлення об'єктом інноватики – тільки інноваційну діяльність, яка характеризується як процес здійснення інновацій в соціально-економічних системах, на наш погляд, є дещо звуженим підходом. За межами об'єкту залишаються інші процеси і явища (інноваційний розвиток, інноваційний процес, процеси дослідження, формування, оцінки, результатів тощо).

Існує значна кількість трактувань терміну «інновація». В роботах по інноватиці інновація визначається як один із варіантів у вигляді результату масштабного застосування і поширення нових знань, результатів науково-технічної та творчої діяльності.

У такому трактуванні інновації наголос робиться на процесах застосування і поширення (нових знань, результатах науково-технічної діяльності тощо); але сутність даного терміну, виходячи із аналізу сукупності інших літературних джерел, є більш ширшою.

У роботі [8] «предметом інноватики визначено принципи, закони і закономірності інноваційних процесів в соціально-економічних системах, моделі і методи опису, дослідження, організації та управління інноваційною діяльністю на макrorівні, мезорівні і мікрорівні».

Така трактовка предмету інноватики представляє собою високий рівень теоретичності, обґрунтованості, комплексності і логічності. Разом з тим, на нашу думку, воно потребує певного уточнення. Дану трактовку інноватики умовно можна розбити на дві частини (для більш аналітичного підходу). Верхня (перша) частина визначення інноватики пов'язана з інноваційним процесом, нижня (друга) частина – пов'язана з інноваційною діяльністю. Однак, як визначено практично у всіх літературних джерелах інноваційний процес і інноваційна діяльність – це різні за змістом і трактуванням поняття.

Саме з цього виникає питання, чому закони і закономірності віднесені тільки до інноваційних процесів, а моделі і методи опису, дослідження, організації та управління віднесені до інноваційної діяльності? Тобто в такій трактовці предмету інноватики є певне теоретико-методологічне роздвоєння.

У літературних джерелах пов'язаних з інноваціями, інноваційною діяльністю тощо, і в тому числі в навчально-наукових працях по інноватиці, термін «інновація» дуже часто розкривається за допомогою терміна «нововведення».

У певних роботах інновація трактується прямо або опосередковано як нововведення.

Разом з тим, логіка підказує, що різні за змістом і призначенням терміни. Тому дуже важливо при дослідженні і трактуванні терміну «інновація» надати визначення терміну «нововведення» і показати основні відмінності між ними.

В основу категорії «інноватика» все ж таки покладено термін «інновація», а не «нововведення».

«Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг» [8].

Термін «інноваційна діяльність» є одним із ключових як в теорії інновацій, так і в науці інноватика. Тому спираючись на своє розуміння інноваційної діяльності вискажемо свою дискусійну позицію стосовно терміну, що представлено в роботі [8].

Інноваційна діяльність не спрямована на використання результатів наукових досліджень та розробок, а безпосередньо пов'язана з використанням наукових досліджень і розробок.

Інноваційна діяльність не зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг. Напроти ринок і конкуренція зумовлюють всіх суб'єктів господарювання здійснювати інноваційну діяльність і за рахунок інноваційної діяльності виробляти конкурентоспроможну продукцію (виконувати роботу, надавати послуги).

У тлумаченні терміну «інноваційна діяльність» не використовується термін «інновація» (можливо замість «результатів наукових досліджень та розробок» використати термінологічне словосполучення «сукупність взаємопов'язаних інновацій»).

У роботі [8] інноваційний процес характеризується як процес послідовного перетворення ідеї в товар.

А сам інноваційний процес в ній розділяється на дві стадії: перша включає в себе наукові дослідження і розробки, а друга характеризує і представляє собою життєвий цикл продукту.

Визначення інноваційного процесу, на наш погляд, є чітким, змістовним і виважено коротким. Разом з тим дане визначення інноваційного процесу більш чітко відобразило б даний термін, завершив його таким чином, щоб в ньому процес послідовного перетворення ідеї закінчився не просто певним товаром, а безпосередньо інновацією.

Стосовно двох стадій інноваційного процесу, на нашу думку, друга його стадія не зовсім предметно розкриває сутність даного терміну (потребує свого додаткового розкриття).

Як результат розглянутого всього вище матеріалу ми, як і інші автори, хочемо представити свої погляди на певні ключові питання, що пов'язані з інноватикою. Розглядаємо це як загальний, сумісний з усіма іншими авторами процес уточнення, удосконалення та розвитку науки інноватики.

Подамо наше бачення в концентрованому вигляді (стосовно базових термінів і змістовних складових науки інноватика).

Постулати інноватики.

Інноватика це:

науково-практична категорія;

універсальна категорія (інноватика досліджує і реалізується в усіх сферах і у всіх видах життєдіяльності суспільства і людини);

фундаментальний чинник і засіб розвитку суспільства у всьому його багатогранності;

гармонізація і прогресивність розвитку суспільства й окремої людини;

системність і всебічність ефективного розвитку суспільства і людини;

засіб адаптації суспільства і людини до змін зовнішнього і внутрішнього характеру;

інструмент в системі менеджменту країни, регіону, галузі, суб'єкта господарювання;

наука, в якій інноваційний розвиток є всезагальною і об'єднуючою поняттям;

потенціал розвитку суспільства – зміст і рівень якого визначається величиною, якістю і ступенем реалізації людського ресурсу (людського капіталу, людського активу).

Інноватика має теоретико-методологічний і методико-практичний аспекти.

Інноватика в аспекті теоретико-методологічності стосується сутності, факторів впливу, принципів, методів, законів і закономірностей пов'язаних з інноваціями й інноваційним розвитком.

Інноватика в аспекті методико-практичності пов'язана з питаннями методико-прикладного характеру, які всебічно розкривають процес практичного застосування результатів теоретико-методологічної інноватики на всіх рівнях і у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Інноватика теоретико-методологічна й інноватика методико-практична знаходяться в постійному русі і розвитку у відповідності до загальних тенденцій науково-технічного прогресу.

Інноватика має в своїй основі теорію інновацій і інноваційного розвитку.

Мета інноватики – розробляти і рекомендувати системні і найбільш ефективні напрями і підходи щодо прогресивного і гармонійного розвитку людини і суспільства на засадах інновацій та всебічної його інноватизації.

Предмет інноватики – теоретико-методологічні підходи і розробки, методико-прикладні положення і рекомендації стосовно створення та формування суспільно-необхідних за кількістю й якістю інновацій і забезпечення на цій основі максимального рівня інноваційного розвитку суспільства і всіх його складових.

Об'єкт інноватики – процеси розробки і реалізації системних інновацій в розвитку суспільства.

Висновок та напрямок подальших досліджень. Весь матеріал, що розглянутий вище дозволяє нам підсумувати його у якості авторського трактування такої важливої категорії як «інноватика».

Інноватика – це наука, яка за своєю специфікою сформувалася і діалектично розвивається на засадах, результатах і досягненнях світової науки і практики, за своїм змістом направлена на системне і всебічне дослідження категорій «інновація» і «інноваційний розвиток», за своєю логікою пізнання спирається на сукупність законів і закономірностей, що мають сутнісно-характерний зв'язок з нею, а за своїм вектором використання направлена безпосередньо в практичну площину для забезпечення ефективного розвитку суспільства і конкретної людини.

Таким чином, представлені теоретико-методичні матеріали дозволяють більш предметно і змістовно підійти до розкриття сутності такої важливої для сучасного етапу розвитку суспільства категорії як «інноватика».

Список літератури

1. **Турило А.А.** Основи управління інноваційним розвитком підприємства: моногр. Кривий Ріг: Козлов Р., 2017. 307 с.
2. **Байн В.Ф.** Економіка підприємства та організація виробництва: навч. посіб. URL: <https://ebib.pp.ua>.
3. **Василенко В.О.** Інноваційний менеджмент: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2003. 440 с.
4. Вікіпедія. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki>.
5. **Давіла Тоні, Епштейн Марк, Шелтон Роберт.** Працююча інновація /пер. з англ.. Дніпропетровськ: Баланс, 2007. 322 с.
6. **Ілляшенко С.М.** Управління інноваційним розвитком: навч. посіб. Суми: Унів.КНИГА, 2005. 324 с.
7. **Максимов С.В., Темченко О.А., Кадол Л.В.** Економіка і організація інноваційної діяльності: навч. посіб. Кривий Ріг: КТУ, 2007. 268 с.
8. **Непокупна Т.А., Степаненко С.В., Шевченко Б.О., Якрвенко Л.Л., Сакало О.Є.** Основи сучасної інноватики: навч.-метод. посіб. Полтава: ПНТУ, 2021. 187 с.
9. Основні поняття і сутність теорії інноватики: бібліотека економіста. URL: <https://library.if.ua>book>.
10. **Петрович Й.М.** Управління інноваційними проектами. Львів: львівська політехніка, 2016. 316 с.
11. Формування сучасної теорії інноватики: підруч. для студ. URL: <https://stud.com.ua>investuvannya>.